

Методичний аспект формування хореографічних творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку у творчих об'єднаннях позашкільних навчальних закладів

Анотація: У статті висвітлена експериментально перевірена авторська методика формування хореографічних творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, що є вихованцями початкового рівня навчання позашкільних танцювальних творчих об'єднань. Наведені приклади завдань «відкритого» типу та висвітлена поетапність їх застосування.

Ключові слова: хореографічні творчі здібності, молодші школярі, позашкільні танцювальні творчі об'єднання, завдання творчого характеру.

Сучасна освітня парадигма передбачає перехід від навчання як процесу передачі знань, умінь та навичок до розвитку особистості у процесі співтворчості з педагогом. Потреба суспільства в особистостях, які б були високомобільними у складних умовах соціокультурної політики держави, володіли б здатністю самостійно та творчо самореалізовуватися, загострюють необхідність виховання відповідних для цього якостей особистості.

Проблема формування творчих здібностей особистості широко висвітлена в наукових психолого-педагогічних роботах (А. Алексюк, І. Бех, Д. Богоявленська, Л. Виготський, Г. Костюк, В. Крутецький, О. Леонтєв, О. Лук, А. Матейко, В. Моляко, В. Оніщук, В. Романець, В. Розумовський, О. Рудницька, С. Рубінштейн, С. Сисоєва та інші). Дитяче танцювальне мистецтво досліджувалося у таких аспектах: особливості виховного потенціалу хореографії (Ю. Гончаренко, П. Коваль, А. Тараканова, А. Фомін, Ю. Хижняк); використання традицій народної хореографії (К. Василенко, К. Геворгян, А. Шевчук); музично-ритмічний розвиток як складова хореографічного виховання (Т. Бабаджан, Н. Ветлугіна, А. Зіміна, М. Палавандішвілі, К. Тарасова та інші); особливості танцювальної творчості (Р. Акбарова, С. Акішев, Є. Голікова, О. Горшкова, О. Мартиненко, О. Семак та інші); ідеї

інтегративної мистецької освіти (Ю. Борєв, Б. Галєєв, О. Комаровська, Л. Масол, Т. Морозова, О. Рудницька, Ю. Ушакова, Б. Юсов) тощо.

Аналіз практичного стану використання хореографічного мистецтва як середовища творчої самореалізації молодшого школяра свідчить, що система хореографічного виховання керується переважно наданням базових професійних знань, умінь та навичок. Педагоги-хореографи не завжди приділяють належну увагу діяльності, що спрямована на розкриття творчого потенціалу вихованців молодшого шкільного віку, тому можливості дітей 6-9 років здебільшого залишаються не реалізованими. У суспільному вимірі це призводить до втрати художньо-естетичних цінностей, у особистісному – до формування негативної «Я-концепції», нездатності творчо мислити, проявляти ініціативу тощо. Зміна освітньої парадигми зумовлює необхідність переосмислення сфери виховання творчої особистості та розробку ефективних методик, що відповідають сучасним методологічним засадам і теоретичним напрацюванням.

У ході експериментального дослідження хореографічні творчі здібності дітей молодшого шкільного віку визначені нами як синтез властивостей та якостей особистості, які формуються за наявності спеціальних знань та умінь, високої умотивованості до перетворюючої діяльності у поєднанні з творчою уявою під час створення танцювального образу та ціннісним ставленням молодшого школяра до можливості реалізації власних здібностей у процесі хореографічної діяльності. Основною структурною одиницею методики формування хореографічних творчих здібностей обрано завдання творчого характеру «відкритого» типу (з безліччю правильних рішень), що забезпечують варіативність самостійних пластичних проявів (Є. Галіулліна, А. Гін, Г. Терехова, В. Утемов). Згідно методики, реалізація системи завдань творчого характеру здійснюється у три взаємопов'язані етапи.

На першому етапі – мотиваційно-перцептивному – передбачається стимулювання вихованців до проявів самовираження: отримання попереднього досвіду участі у танцювальній творчості, надання можливості інтерпретувати та

імпровізувати методом спроб та помилок, створення підґрунтя для подальшого накопичення бази елементарної хореографічно-творчої лексики (рухів, жестів, поз, мімічних та пантомімічних можливостей власного тіла). Основними методами та прийомами обрано евристичну бесіду, переконання учасників творчого процесу, індивідуальний підхід, позитивний емоційний вплив, заохочення дією, аналіз вдалих пластичних спроб, експромти, утворення невербального зв'язку із вихованцями, особливо з нерішучими та сором'язливими тощо.

На забезпечення реалізації означеної мети мотиваційно-перцептивного етапу пропонуємо завдання-аналогії, що мають на меті зацікавити вихованців, стимулювати елементарні мисленнєві процеси з наданням можливості відчутти виразність інтонаційно-пластичної танцювальної лексики.

«Подарунки»

Завдання: вихованцям потрібно уявити, що вони запрошені на день народження друга (подруги). Потрібно через рухову активність відобразити характерні риси «подарунку», щоб інші діти упізнали об'єкт самовираження.

«Зарядка для хвоста»

Завдання: уявити себе будь-якою твариною та відповідно до його поведок під музику зробити танцювальну «розминку».

«Із зернинки-насінинки»

Завдання: дітям потрібно уявити, що вони «зерно» якої-небудь рослини (ромашки, троянди, гарбуза, плюща тощо) та під повільну музику «вирости» із насінини.

Інтерпретація як індивідуальна форма трактування будь-чого притаманна усім людям, а ефективність його буде залежить від особливостей спеціально-організованої діяльності (формувальних вправ) [1]. Пропонуємо завдання на формування умінь інтерпретувати та імпровізувати з танцювальною лексикою.

«Лід та полум'я»

Завдання: «Уявіть, що вас заморозила тітонька Хуртовина та перетворила на снігові баби. Прийшла Весна і ви почали танути, але не зразу. Спочатку

розтанула права рука. Спробуйте нею оригінально рухати під музику». Завдання ускладнюється з «таненням» кожної окремої частини тіла.

«Голова, руки, ноги»

Завдання: Під експресивно забарвлену музику педагог-хореограф називає по черзі частини тіла, якими потрібно оригінально рухати. Таким чином створюється «Танець голови», «Танець плечей», «Танець живота» тощо.

«Сила, простір, час»

Завдання: під музику діти пластично-образно самовиражаються, довільно рухаючись по танцювальній залі у різних напрямках та дотримуючись образу «войовничого бійця», «стрімкого вітру (хурделиці)», «легкого пір'ячка (листочка)», «рухливої комахи», «млявого кота» тощо.

Від формування адекватного емоційно-ціннісного ставлення молодшого школяра до себе, залежить результативність подальшого педагогічного керування творчим процесом. Для правильного розуміння себе, досягнення джерел власного успіху вихованцям початкового рівня навчання хореографічних творчих об'єднань варто навчитися помічати та усвідомлювати власні помилки. Подоланню розбіжності між експресивно-руховими можливостями та домаганнями вихованців, сприяння самоусвідомлення ними власних здібностей покликані завдання на самострийняття.

«Нарцис»

Завдання: після розповіді легенди про Нарциса, вихованці діляться попарно та стають один напроти одного, розподіливши між собою ролі «Нарциса» та «джерела» (відображення). «Нарцис» починає самовиражатися, відтворюючи у пластично-образній формі рухові можливості тіла, «джерело» намагається відображати рухи партнера.

«Лупа»

Завдання: учасники розбиваються попарно. За умовами, один партнер рухається вільно та невимушено під запропоновану музику, інший відображає його рухи, але у гіпертрофованому вигляді, так, ніби між ними – збільшуваче скло. Через 3-5 хвилин учасники змінюють ролі.

Результати досягнень самореалізації молодших школярів протягом мотиваційно-перцептивного етапу варто узагальнити через виконання завдань творчого характеру на узагальнення досвіду самовираження.

«Ось, який я»

Завдання: вихованцям дається схема майбутнього етюду до 5 позицій (по черзі вивести руки у бік, вгору, донизу; підстрибнути, присісти тощо) за відведений час (2-3 хвилини) вихованці повинні відтворити її, оригінально наповнивши образно-пластичними рухами.

Основною метою компілятивно-перетворюючого етапу є ознайомлення молодших школярів із пластичною природою хореографічного мистецтва та способами його перетворення, що є необхідною умовою естетично-творчого опанування дійсності. Основними видами організації діяльності на даному етапі є тренувальний, тренінговий та творчий. Доцільне використання наступних методів та прийомів: історичні розповіді-занурення про джерела взаємозбагачення танцювальної лексики, міні-повідомлення про сучасні стилі хореографічного мистецтва, проблемно-пошукові завдання, гнучке педагогічне керівництво з добором індивідуальних адресних завдань, відвідування концертних виступів самодіяльних та професійних колективів тощо.

Завдання на збагачення танцювальної експресивної лексики мають на меті надання можливість вихованцеві творчого об'єднання як транслювати власні інтонаційно-пластичні інтерпретаційні та імпровізаційні здібності, так і розширення особистісного експресивно-лексичного запасу за рахунок репродуктивного відтворення цікавих знахідок інших дітей.

«Роби як я»

Завдання: серед дітей обирається ведучий, який стає попереду – за ним вишиковуються усі інші вихованці. Під час звучання музики ведучий спонтанно та вільно самовиражається, максимально використовуючи свої рухові можливості. Інші учасники сліdkують за ним та намагаються повторити його рухи.

«Хоровод»

Завдання: вихованці стають у коло та беруться за руки. Під запропоновану музику усі починають рухатися, вносячи свої індивідуальні елементи у загальний танець.

Невеликий танцювальний досвід, обмеженість хореографічної лексики стильовими рамками, у яких функціонує дитяче творче об'єднання та загальний низький рівень знань дітей молодшого шкільного віку про мистецтво танцю взагалі, збіднюють спроби самовираження вихованців початкового рівня навчання. З метою ознайомлення їх з пластичними можливостями та лексикою інших видів і стилів танцювального мистецтва, до методики включені завдання частково-проблемного характеру.

«Прадавні танці»

Завдання: після розучування характерної пластично-образною лексики релігійного поклоніння наших прашурів богам природи, вихованцям необхідно створити танцювальний етюд на тему «Прохання дощу», «Вдячність за їжу».

«Вуличні танці»

Завдання: ґрунтуючись на базовій пластично-образній лексиці сучасного танцю, вихованцям початкового рівня навчання необхідно створити танцювальний етюд. Наприклад: «Bed boy», «Батл».

«А козак як орел»

Завдання: ґрунтуючись на базовій пластично-образній лексиці українського танцю, необхідно створити танцювальний етюд та тему: «Я – україночка маленька», «Козацькі забави» тощо. Бажано використання реквізиту (віночок, шабля, спис, шапка тощо).

Використання виразливо-зображувальних засобів та реквізиту завжди зумовлюються особливостями художнього образу. На даному етапі формування хореографічних творчих здібностей, доцільно надати можливість вихованцям використовувати реквізит, що збуджує дитячу фантазію: макети кісток, гусяче пір'я, обрізки тканини, піратські трикутники, пояси з монетами, солом'яні брилі, шаблі, бейсболки і блайзери тощо. Усе це може виступати як засобом для

підсилення сприйняття зображуваного дитиною образу, так і центральним елементом, навколо якого розгортаються події.

«Додай реквізит»

Завдання: на репетиційному занятті діти вчать хореографічну мініатюру, яка за задумом балетмейстера-постановника включає реквізит. Вихованці повинні самостійно обрати саме той предмет, із числа запропонованих, який, на їхню думку, доцільно використати у цьому танці.

«Хто на що мастак»

Завдання: за допомогою запропонованого реквізиту (шапки та брилі різної текстури та форми) створити танцювальний етюд, намагаючись передати вигаданий образ.

Для створення цілісних хореографічних образів методика формування хореографічних творчих здібностей передбачає ознайомлення дітей з основами пантоміми у формі майстер-класу з метою виявлення та розвитку природних фізичних можливостей, розкриття індивідуальності вихованця, формування загальної емоційної культури. Його структура включає: виконання вправ на розвиток мімічної виразності та елементарних природних дії і процесів (брати-давати, кидати-ловити, тягнути-штовхати тощо), вправи з уявним партнером та пантомімічні діалоги.

«У крамниці дзеркал»

Завдання: уявіть себе мавпочкою, яка разом з людиною увійшла до крамниці дзеркал. Побачивши своє відображення, тварина почала бавитися перед ним. Відтворіть її міміку.

«Фільм, фільм, фільм»

Завдання: рухами та мімікою відтворити дії та вираз обличчя людини, яка у кінотеатрі переглядає фільм (бойовик, комедію, трагедію тощо).

«Клоун»

Завдання: проаналізувавши дії клоуна у цирку (смішити глядачів, відображення характерних рухів циркових професій) вихованці під

запропоновану музику повинні створити танцювальний етюд виступу клоуна на арені.

«Куди приводять мрії»

Завдання: дітям пропонується уявити себе у омріяній професії. Кожен вихованець після відведеного часу на обдумування (2-3 хвилини) виходить на імпровізовану сцену та під музику демонструє танцювальний етюд. У ньому повинні бути оригінально відображені танцювальні рухи, що приманні саме тій професії, яку він обрав.

«Маленькі діти»

Завдання: відтворити процес одягання (роздягання, годування тощо) імітуючи дії з уявним братиком (сестричкою).

Результати досягнень у самовираженні молодших школярів протягом компілятивно-перетворюючого етапу варто узагальнити через виконання відповідного типу завдань.

«Ярмарок талантів»

Завдання: вихованець обирає, із запропонованих педагогом, музичний супровід та, за відведений час (30-60 секунд), демонструє опановані ним власні експресивно-рухові досягнення, мімічні та пантомімічні можливості у танцювальному етюді. При оцінці звертається увага на оригінальність та нестандартність рухів та образів.

Завершальний – продуктивно-творчий – етап методики формування хореографічних творчих здібностей спрямований на надання можливості самореалізації молодших школярів через вільне обрання музичного супроводу, власної розробки композиції танцювальних мініатюр, добору відповідних пластично-образних та виражально-зображувальних засобів для максимального розкриття творчого потенціалу дитини.

Робота над змістом танцювальної композиції пов'язана із безпосередніми проявами творчості. Зважаючи на те, що створення танцю – процес складний і тривалий та пов'язаний із наявністю сюжетної лінії поведінки, порядку дій і вчинків героїв, ознайомлення вихованців початкового

рівня навчання із ідейно-тематичною та структурною єдністю у хореографічному творі необхідна складова методики. Пропонуємо завдання, що передбачають оволодіння уміннями створювати мімі-композиції.

«Створимо казку власними руками»

Завдання: необхідно продумати та записати сценарний план вигаданої дітьми казки із чіткою композицією. Розподіливши ролі між вихованцями створити танцювальну композицію. Кожну окрему партію діти насичують пластично-образною лексикою самостійно. Музичне оформлення добирається відповідно до ролі самими дітьми із наданих педагогом. Бажане використання реквізиту.

«Єралаш»

Завдання: вихованцям за відведений час потрібно створити та проілюструвати танцювальними мініатюрами сюжет повчальної історії.

«Одного разу»

Завдання: вихованцям пропонується початок вигаданої розповіді: «Далеко-далеко за синіми морями, за темними лісами жив був король, і була у нього донька на ім'я Терпсіхора. І ось, одного разу почувла вона за дверима своєї кімнати дивні звуки, визирнула у відчинені двері, а там ...». Продовження історії вихованці повинні скласти самостійно та відтворити у пластично-образній формі.

«Стань модельєром»

Завдання: для довершеності образу попередніх творчих завдань потрібно розробити (намалювати) ескіз костюму, відтворити його на аркуші паперу та розфарбувати (олівцями, фломастерами, фарбами).

Підсумувати досягнення вихованців початкового рівня навчання у творчому самовираженні через танцювальне мистецтво дозволить проведення концерту-конкурсу «Ми запалюємо зірки». Він складається із двох етапів:

– на першому – вихованці початкового рівня навчання демонструють оволодіння танцювальною технікою у балетному залі відповідно до стильових особливостей танцювального творчого об'єднання. Критеріями оцінювання є

правильність і чіткість виконання рухів згідно програмових вимог;

– на другому – вихованці відтворюють заздалегідь підготовлені індивідуальні танцювальні композиції, у яких демонструють рівень опанування способами перетворюючої діяльності, що виражається у оригінальності рухової активності та продуктивності творчої уяви. Критерії оцінювання: уміння імпровізувати та інтерпретувати, виразність та емоційність виконання, оригінальність та продуктивність рухів (образів), відповідність драматургії темі та ідеї номеру, використання реквізиту, загальна сценічна культура.

Результати концерту-конкурсу можуть бути використані педагогом-хореографом як підґрунтя для переведення вихованця початкового до групи основного рівня.

Отже, експериментально перевірена на практиці методика формування хореографічних творчих здібностей спрямована на розвиток перцептивної дії як початку пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку, накопичення обсягу танцювально-експресивної лексики, опанування способами її перетворення, збагачення досвіду творчої хореографічної діяльності, виховання емоційної та загальної культури рухової активності, формування свідомого особистісного потягу до самореалізації.

Список використаних джерел

1. Семак О.О. Особистісні кореляції успішності інтерпретації хореографічного тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук. : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О. О. Семак; Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. – К., 2002. – 21 с.

Валентина Богута Этапы формирования хореографических творческих способностей детей младшего школьного возраста в творческих объединениях внешкольного образования.

В статье представлена экспериментально апробированная авторская методика поэтапного формирования творческих способностей воспитанников

начального уровня образования внешкольных танцевальных творческих объединений. Наведены примеры заданий «открытого» типа.

Ключевые слова: хореографические творческие способности, младшие школьники, задания творческого характера, внешкольное образование.

Boguta B. Stages of formation of choreographic creativity of primary school children in artistic associations of extracurricular education.

Author first defines the concept of "choreographic creativity" as being formed in dance activities through creation of new subjective and original artistic values, with existence of specific knowledge and skills of development of general skills, high motivation of the individual activities, combined with the creative imagination and desire to realize their opportunities in it.

The article experimentally tested method of forming of creative skills in choreographic activity that lies in consistent expansion and consolidation of interpretive and improvisational skills through consistent enrichment of dance vocabulary, development of imagination and thinking, positive motivation for creative self-expression, self-realization gain experience. The basis for method of stimulating of self creativity of primary pupils in amateur dance groups is conceptual position: personal development contributes significantly to the training and education in the process of forming abilities.

Phased inclusion of primary school children in creative choreographic work (from the motivational and perceptual stage through compilation converting to a productive and creative) can detect and solve creativity. The author gives examples of tasks of "open" type for each stage and presented recommendations.

The effectiveness of methods confirmed by mathematical-statistical analysis, so we can confirm the feasibility of the developed method of forming choreographic creativity of primary school children in the educational process of school educational institutions.

Keywords: creativity, dance activities, primary school children, extracurricular creative associations.